

Scheppen onder invloed

Tom Decorte

J. Godderis (2004). 'En mijn verrukking neemt geen end. Cultuurhistorische reflecties over drugs, roes, verbeelding en creativiteit'. Antwerpen/Apeldoorn: Garant, 765 p.

Samuel Coleridge, Thomas De Quincey, William Burroughs, Charles Baudelaire, Arthur Rimbaud, Aldous Huxley, Allen Ginsberg ... De lijst van schrijvers die roesmiddelen nuttigden omdat ze dachten of hoopten daardoor hun geest te openen voor het onbekende, is schier eindeloos. Jan Godderis, psychiater en gewoon hoogleraar aan de Faculteit der Geneeskunde van de Katholieke Universiteit Leuven, vroeg zich af of de drugsexperimenten van deze auteurs daadwerkelijk hebben bijgedragen tot de literaire kwaliteit van hun werk en schreef een kanjer van een boek (765 p.), *En mijn verrukking neemt geen end. Cultuurhistorische reflecties over drugs, roes, verbeelding en creativiteit*.

In zijn 'essay' wil Godderis zich niet buigen over de inmiddels verworven kennis inzake het neurobiologisch werkingsmechanisme van de diverse roesmiddelen, de determinanten van 'verslaving' aan deze substanties of de wijze waarop het gebruik ervan beter gereguleerd kan worden. De auteur stelt zich - ik citeer - een metafysische vraag: 'Wat de mens - als "zijnde vanuit de verte" (Martin Heidegger), als trefpunt van twee aan elkaar tegengestelde bewegingen, van twee vormen van transcendentie waarvan de ene naar boven en de andere naar beneden is gericht (Charles Baudelaire) - sinds het begin der tijden in dit soort middelen heeft gezocht?' (p. 7). Meer concreet wil Godderis onderzoeken wat mensen,

en meer in het bijzonder kunstenaars zich van oudsher omtrent de effecten van roesmiddelen op hun verbeelding en creativiteit hebben voorgesteld, en of zij door toedoen van deze producten 'daadwerkelijk op een radicaal ander en méér onthullend spoor terecht zijn gekomen'.

Het boek is daardoor geen uitputtend overzicht van alle roesmiddelen en alle schrijvers die er gebruik van hebben gemaakt. Godderis wilde geen encyclopedie schrijven maar een persoonlijke kijk geven op de relatie tussen drugs en literatuur, wat maakt dat hij over bepaalde figuren kort is en aan andere, zoals de Duitse auteur Ernst Jünger (1895-1998) en de dichter-schilder Henri Michaux (1899-1984), een paar honderd bladzijden wijdt.

Het boek bestaat uit vijf grote delen. In een eerste deel ('Visioenen van hemelse gelukzaligheid') bespreekt Godderis het product opium en diverse auteurs die over hun experimenten hebben geschreven. De bekendste zijn ongetwijfeld Samuel Taylor Coleridge, Thomas De Quincey (*Confessions of an English opium-eater*, 1856) en William Burroughs, maar Godderis bespreekt daarnaast passages uit de werken van Homerus, John Jones, John Brown, William Cullen, Wordsworth en een hele resem anderen. Het tweede deel ('Het theater van Séraphin') is gewijd aan hasjesj, en verhaalt onder meer de exploten van Le Club des Hachichins, waartoe onder andere bekende schrijvers als Honoré de Balzac, Charles Baudelaire, Théophile Gautier en Gerard de Nerval behoorden. Vervolgens bespreekt Godderis, in een derde deel ('De deuren der waarneming - nieuwe kunstmatige paradijzen') de experimenten van auteurs zoals Antonin Artaud, Henry Havelock Ellis, Albert Hofmann, Aldous Huxley, William James, Timothy Leary, Ken Kesey en Allen Ginsberg.

Tom Decorte (✉)
Prof. dr. T. Decorte, is voltijds docent criminologie,
Universiteit van Gent, Vakgroep Strafrecht en Criminologie.
Hij is directeur van het Instituut voor Sociaal Drugsonderzoek
(ISD).

De laatste twee delen van het boek belichten twee opmerkelijke figuren. In het vierde deel bespreekt Godderis Ernst Jünger, een Duits auteur die door Albert Hoffman, de ontdekker van LSD, werd gecontacteerd om met dat middel te experimenteren omdat hij dacht dat een begaafd auteur veel beter dan een chemicus onder woorden zou kunnen brengen wat het betekent om onder invloed te zijn. In het vijfde en laatste deel wordt het leven en werk van Henri Michaux bestudeerd. Deze dichterschilder vertrok vanuit een toevallige ervaring met ether en wat opium tijdens zijn jeugd, maar werkte aan een theoretisch-esthetisch project waarmee hij wilde achterhalen wat het wezen van de poëzie is en hoe voorstellingen, op welke wijze ook gegenereerd (door meditatie of het innemen van roesmiddelen), omgezet worden in taal of picturale elementen.

En mijn verrukking neemt geen end is een indrukwekkend boek. De auteur beoogde geen exhaustieve, encyclopedische studie van alle roesmiddelen en alle auteurs die ervan gebruik hebben gemaakt, maar niettemin passeren honderden auteurs en andere kunstenaars de revue, en is het werk doorspekt met even zovele citaten en passages uit gedichten, essays, brieven en andere geschriften, in verschillende talen. Godderis is een letterenminnaar en een bijzonder belezen man, dat lijdt geen twijfel. De antwoorden op de vragen die hij zich stelt, zijn zonder meer onderbouwd met een indrukwekkende hoeveelheid materiaal. Het is bovendien een genuanceerde kijk: de auteur argumenteert dat sommige producten (bijv. opium, hasjiesj of mescaline) literair meer kunnen opleveren dan andere (bijv. cocaïne en ecstasy), maar dat roesmiddelen hooguit een katalysator kunnen zijn voor begenadigde schrijvers en dat ze van literaire dwergen nooit grote schrijvers kunnen maken. Creativiteit is niet het gevolg van druggebruik, het druggebruik van grote schrijvers zoals Ginsberg, Kerouac en Burroughs heeft hun creativiteit hooguit binnen bepaalde paden geleid, waar ze anders misschien niet terechtgekomen zouden zijn.

Daar staat tegenover dat het boek bijzonder ongemakkelijk leest. Godderis hanteert een bijwijlen hoogdravende pen, en wat erger is, schrijft bijna onophoudelijk in ellenlange zinnen (tot soms een halve bladzijde lang), met de ene bijzin of parenthese na de andere. De schier eindeloze opsommingen en citatenreeksen in diverse talen dwingen de lezer voortdurend tot ontcijferen. Het boek is - dat heb ik aan den lijve ondervonden - geen plaats beschoren op het nachtkastje maar is ook in andere omstandigheden weinig meeslepende literatuur. In het *Groot woordenboek der Nederlandse taal* lees ik dat een essay een 'niet te korte, voor een ruim publiek bestemde, subjectief gekleurde verhandeling over een wetenschappelijk of letterkundig onderwerp' is, 'gekenmerkt door goede, persoonlijk stijl'. 'Niet te kort' is een eufemisme voor 765 pagina's, en de gehanteerde stijl maakt dit werk in het geheel niet toegankelijk voor een ruim publiek. Dat een psychiater zich andere vragen stelt dan doorgaans door de wetenschappelijke paradigma's van zijn discipline gedicteerd worden, en de roes niet louter als een 'cognitief disfunctioneren' wenst te benaderen, stemt tot hoop, maar dan wel graag in een menselijk en eenvoudiger vertoog.

Ik heb een en ander opgestoken uit het werk van Godderis, maar ben mij steeds blijven afvragen wie dit soort boeken in godsnaam leest. Niet dat drugsdeskundigen en praktijkmensen uit eender welke discipline niet uit de cultuurhistorische reflecties van Godderis zouden kunnen leren - al was het maar om hun blik te verruimen op het roeszoekende gedrag van mensen en op het begrip 'verslaving', dat vaak als een ontologische realiteit wordt begrepen - maar ik acht weinigen (mijzelf inclusief) in staat om dit boek op een redelijke termijn en naast de dagtaak door te werken. Overigens zijn in de internationale literatuur verschillende boeken gepubliceerd die zich met dezelfde vragen beziggehouden, en die - hoewel in een ander taal gesteld - veel leesbaarder, inzichtelijker en bondiger zijn. Ik noem er slechts twee: *The road of excess. A history of writers on drugs* van Marcus Boon (2002) en *Writing on drugs* van Sadie Plant (1999).